

EVANGYÉLIOMI PROTESTÁNS LAP.

Megjelen minden héten egyszer pénteken egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt, negyedévre 1 frt 50 kr, az osztrák-magyar birodalmon kívüli országokba egy évre 7 frt; — egyes szám ára 12 kr. — Hirdetések díjja száz szóig 1 frt, kétszáz szóig 2 frt, a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr, harmadiknál 70 kr, bélyegdíj mindenik hirdetésnél külön-külön 30 kr; csakis egyház és tanodát érdeklő hirdetések fogadtatnak el. Melléklési díj minden száz darabtól 1 frt 50 kr. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Fűvészkert-utca, 1078. sz. a. — intézendők.

A protestántizmus és a műemlékek.

Ipolyi Arnold besztercze-bányai püspök, a besztercze-bányai műemlékek története, és helyreállításáról elmélkedvén, azt akarja kimutatni, hogy a protestántizmus, nem teremtett semmi művészetit elveinél fogva, hanem a meglevőt is lerombolta, — sőt kutforrásul vévén fel, bizonyos Cherbulieznek könyvét, mely egy sorában azt is bátor kimondani, hogy Luther hamis próféta volt, egész öntudatosan állítja, hogy a hitujítás művészet gyűlölete, hova tudott fajulni, azt csak az utazó láthatja valójában, mint Thüringiában és Hessenben stb.

Igy beszél legujabban is az érdemes püspök ur a protestántizmusról. Ha én neki volnék, nem állitanék olyant, minek ellenkezőjét is be lehet bizonyítani. Luthert sem említettem volna fel a 19-ik század vége felé; már csak azért sem, mert már ezen nagy emberről a 16-ik században, többet is mondtak az ultramontán jézsuitak, állítván erősen, hogy ördögtől született, és ördögtől is ragadtatott el. De azért ezen reformátor, minden időben nagy emlékezetű ember fog maradni, olyan, kinek még saruja kötelékének megoldására sem fognak érdemeseknek tartatni azok, kik felőle így beszélnek.

No de, mi maradjunk csak a műemlékek története mellett, mit a protestántizmus nem teremtett, sőt a meglevőt is lerombolta, mivel a művészetet gyűlöli stb.

Az érdemes és tudós püspök urral szemben, én meg azt állítom, hogy nem a protestántizmus, hanem az ennek kiirtására alakult „Szent liga“ s ennek a protestánsok iránti engesztelhetetlen gyűlölete, rombolta le a műemlékeket azon a vidéken, mely zavaros kutforrás után felemlítettik, még pedig gyönyörű, és vonzó olvasmánykép.

Tehát állításunk bebizonyítására Cherbuliez helyett hadd beszéljenek Heidelberg, Mannheim, Magdeburg, Spira, Worms és Oppenheim stb. — mely fő-fő városok díszes régi műemlékeit, bizonyára nem a protestántizmus, hanem a dühös „Szent liga“ rombolta le, tüzzel, vassal pusztítván el azokat a közös emberiség megbotránkoztatására.

Tilly a liga egyik fővezére Heidelberg, Mannheim és Magdeburg híres városait, ritka szép műemlékeivel együtt, megdöbbenve Gusztáv Adolf fölmentő seregének közeledésétől, a szó teljes értelmében elpusztítva lerombolta, lakosait koldusbotra juttatta.

Heidelberg a választófejedelem székhelye abban az időben világszerte híres könyvtárával, a nagyszerű várpalota műkincseivel, fűvészeti, vegytani, gazdasági tárházai-val, pompás templomaival, mind porrá és hamuvá égettett. Ugyanezen sorsban részesült Mannheim is a Neckar folyamnak a Rajnába való szakadásánál. Abban az időben legerősebb vára volt a bádeni nagyhercegségnek, mely művészeti képek gyűjteményével egész Európában híres volt. Főtemplomának ritka tornya, más templomival, fegyverháza könyvtárával, természeti ritkaságaival, stb. mind a föld poráig megsemmisített. A Neckár ártatlan vér kiöntásától ázva áradt meg.

Igy tevődött porrá és hamuvá a többek közt az igen szép Magdeburg városa is gazdag fellegvárával, nagyszerű pompás goth alakra épült főtemplomával, különböző, műkincsekkel rakott intézményeivel. És Tilly, midőn ezen ritka szép, és gazdag város égett volna, dicsekedve azt írta Ferdinándnak, hogy Trója és Jeruzsálem égése óta, olyan város nem égett, mint Magdeburg. És ez mind Tilly műve volt, és azon szent ligáé, melynek vezére volt, — nem pedig a protestántizmusé! — Történt pedig ez a dolog 1622. szept. 16—18.

De lássuk — elhallgatva a Wallenstein általi borzasztó pusztításokat — lássuk Spira sorsát és állapotját, mit okozott a katolicizmus egyik hű bajnoka francia táhornok a híres Monclas, ki tűz-lángot okádva, és bocsátva előre zsandárjai által, meghagyá, és keményen megparancsolá a lakosoknak, hogy mind egy szálíg a várost odahagyják, mert annak el kell pusztulni. Mielőtt azonban, ezen Isten ítélete bekövetkeznék, minden léleknek meg kell jelenni a főtérre, a következő rendelet meghallgatására, ugymint 1) Mindenki kincseit, drága ékszereit, tartozik a főtemplomba bevinni, mert ez meg fog kiméltetni az

égéstől. 2) Kiknek boraik vannak, tartoznak a városon kívül szállítani, bizonyos felvigyázók mellett, hogy azokban kár ne történhessék. 3) A felgyújtás ideje 24 órával későbbre halasztatik. 4) A kik a király birtokán hajlandók megtelepedni, azoknak az adó 10 évre nemcsak elengedődik, hanem az első évben ingyen ellátásban is fognak részesülni. Hazugság volt szive lelke gondolatja!

Ezen pontok tartalmát megértve a kétségbeesett polgári osztály vagyonosai, a tanács és papság felügyelete alatt éjjel és nappal szakadatlanul szállították éghető féltőbb kincseiket, drága bútoraikat a székes templomba, mely megbecsülhetetlen értékes kincsekkel megtelt egész zsúfolásig.

Ezt látva Monclas, és ujjain keresztül mosolyogva, inte hóhérjainak, hogy mint Herostratus hajdan az efézusi Diánna templomát, először is a székesegyházat gyujtsák meg! És Május 31-én tűzbe lángba borult az egész ősi régi város, melynek falai közt 24 hóhér futkosott égő kanczokkal, gyujtva, pörköelve mindenütt, hogy csak egy ház se maradjon. Így lett vége Spira városának, mely 1500 évvel épített Krisztus urunk születése előtt, mely még Julius Caesar idejében is egyike volt a leggazdagabb és legvirágzóbb városoknak. Később temetkezési helyévé lön a római sz. birodalombeli császároknak. 2-ik Konrád, 2-ik Henrik, 3. 4. 5. Rudolf, mint első törzsök atyja, az osztrák háznak, mind ott temették el, és ugyanott is szórattak szélyel hamvaik!

Lássa az érdeemes és tudós püspök ur, mindezt nem a protestántizmus művészet gyűlölete okozta, hanem megfordítva a protestántizmus megfojtásában gyönyörködni szerető katholicismus zászlóvivői. Sőt a sors úgy akará, hogy a következő emléksorokat is, egy mindenétől megfosztott protestáns ember írta meg.*)

Spira, ah Spira! E spiramine spirans inter suspiria absque respiratione Exspirat, I nunc Vesane! et nega In hoc mundi Theatro quidquam non esse Stabile!**)

Ime tehát, ha az a Cherbuliez ismerte volna az itt felemlített városok történetét Németországban, és ennek azon vidékén, melyet felemlit, és ha az érdeemes és tudós püspök ur is jobban utána járt volna a dolognak, és így a protestántizmus művészet-gyűlölete alaptalan sőt rosza-akaratu vádolásának: bizonyára fel kell tennünk, hogy nem hitte vala el az olyan igazságtalan-féle állítást, miszerint a protestántizmus elveinél fogva nem teremtett művészetet, hanem a meglévőt is lerontotta!

Igenis a protestántizmus, minden időben tiszteletben tartotta és folyvást is tartja: a bölcsészetet, értelmet, tudományt, mesterséget, a művészetet, szóval mindazt, a mi

*) Tórszüke miatt csak a végsorokat idézzük. Szerk.

**) Le Voyageur politique, oder, der wohl erfahrne Wanders-Mann stb — Frankfurt am Main 1692.

az ember szívét és lelkét nemesíti és így a protestánsoktól a bölcs, értelmes, tudós, ékesen szóló emberek, szeretettek, tiszteltettek, és mindenkor minden jóval voltak az ilyen emberekhez. A protestáns fejedelmek udvara, mint egy főiskola, teljes volt szüntelen tudós emberekkel, jeles művészekkel, kiket azok társas körükbe foglalva, magukkal hordoztak! — Tessék figyelembe venni Nagy Frigyes udvarát.

Ulrik herczeg alapította a rostocki egyetemet, melynek fentartására igazán fejedelmi alapítványt rendelt. — Ágoston és Keresztély fejedelmek a wittenbergi és lipcsei egyetemeket dicséretesen megtartva, virágzó állapotban hátra is hagyták magok után. A nemes és erényes braunschweigi herczegek, a tudományok iránti szeretetükből Isten dicsőségére építették és gazdagon alapítványozták a helmstadti egyetemet. Épen így áldoztak a tudományoknak a jeles brandenburgi herczegek is, nagy dicséret és hála elismerésével a tanulni szeretők részéről az Odera mellett építették a frankfurti egyetemet, anyagi javadalmakkal gazdagon ellátva. Ugyanezek példáját követték a hassiai landgrafok is, a marburgi egyetem alapítása és felépítésével, kiknek egyenként is, összesen is, mindaddig örök emlékezetben fog fenmaradni, dicsőséges nevük, valamig a szép tudományok tiszteletben fognak tartatni ezen a világon!

Hazánkat, s nemzetünket illetőleg: az erdélyi fejedelmek, különösen pedig a nagy Bethlen Gábor, Rákóczi György, a Teleki és Lónyai családok, mind a szép tudomány és művészetnek voltak, nemcsak pártolói, hanem előmozdítói is és kiváltképen Bethlen Gábor, kinek köztudomás szerint udvara, mintegy tudományos egyetem volt, nemhogy lerombolta volna a szép művészeti intézményeket, hanem inkább ezek gyarapítása végett a debreczeni főiskolát, mely minden esetre becsesebb a beszterczebányai műemlékeknél, fejedelmileg pártfogolta. A jezsuitáktól — és így nem a protestántizmustól — elpusztított nagyszombati iskolát pedig úgy szervezte, hogy abban 12 ifju tanuló, saját költségén egész ellátásban részesülhetett. A gyulafehérvári iskolát egyetemi rangra emelte, felékesítve benne a tanügyi állomásokat, külföldi jeles és tudós emberekkel, ezek ellátása s a főiskola szükségei fedezése végett, gazdag alapítvánnyal megajándékozta — melyeket fájdalom! a jezsuitizmus mind lerombolt. Ezen nagy fejedelemnek a tudományokhoz való buzgó szeretetét, a vallásnak tiszteletben tartását — melyről úgy látszik elfogultságában elfelejtkezett az érdeemes püspök ur — megmutatta akkor is, midőn épen ott Beszterczebányán 1620-ban Magyarország királyának választatott! Követték utána Rákóczi György és I. Apafi Mihály és mások is a főnemesek tündöklő köréből. Hej nagy idők voltak ezek a protestántizmust vádoló uraim! — Csak legyünk igazságosak!

Vagy tán kizárólag a szép képeket s pompás épületeket akarja egyedül érteni az érdemes püspök ur művészeti emlékek alatt!? Ez esetben a protestántizmus is elismeri műbecsét a nagyszerű és kimagasló épületeknek, melyeknek a magasba emelkedő boltívei alatt, sok vallásos szív és kebel szereti feltalálni legfőbb örömét és gyönyörűségét. Valóban szivesen aláírnám egy Salamon templomához hasonló másik templom felépítését, számtalan folyosóval, kamráival, tornáczival, palotáival, föld alatt való és magasan felemelt épületeivel, arannyal borított fehér márvány köveivel, arany és ezüsttel borított cédrusfaival, drága kövekkel ragyogó falai és csarnokaival, melyek mind szemkápráztató drága szép művészettel valának alkotva, — mindezeket mondom szivesen aláírnám, már csak azért is, hogy ezer meg ezer kézi foglalkozást nyerhessen; de mindenestre istenisztelet tekintetben, minden műemlékeknek hathatósbab az egyszerűségnek fenségessége; mert ha a napfénybe martanám is ecsetem, felséges voltodnak árnyékát sem festhetem, a te tisztelőd bár legyenek anyagok, csak siketes hangon dicsértetel általok.

Azt mondja Aranyszájú Sz. János az istenisztelet helyeit illetőleg: Ne keressük oly igen a mik alatt vannak; hanem azokat, a melyek odafenn vannak — mert ugymond Sz. Dáviddal: Mely igen szerelmetesek a te hajlékid óh seregeknek Ura! Az Urnak tornácziba való menetelnek kívánsága miatt, elfogyatkozik az én lelkem, az én szívem és testem kívánczik az élő Istenhez, ki — utána tévén — szintugy gondot visel a vizi bogárnak eledeleiről, mint az embernek kenyereiről.

Ezek valának eleitől fogva minden szent pátriárhák, próféták s apostolok gondolati, s ezek voltak sziveik buzgó fohászai s buzgó kívánságai, nem óhajtván semmi ragyogó palotákat építeni e földön, hiábavalóságnak tartván azokat, a babilóniai torony példájából okulva. — A keresztényen vallás első vértanú, mint Sz. Ágoston mondja: nem függesztették szemeiket a festett és faragott mesterséges épületekre, ékesen kiczifrázott művekre, hanem felemelt fővel a magas eget és annak ékességét nézték és bámultak mint Philó feljegyzette Ábrahámról. Innen már igen szépen írja Lactantius: Multo praeclarius est, et homini dignius coelum, quam Coelata intueri. Et hoc pulcherrimum opus intermi cantibus astrorum luminibus, tanquam floribus adornatum, quam picta et ficta et geminis distincta mirari.“ Mely mondatot így fordított le egy időben a derék Szenci Molnár Albert:

Sokkal jobb nekünk az Eget szemlélnünk,
Tündöklő csillagival együtt néznünk,
Hogy nem e földi czifrás szép műveket,
Mesterséggel formált, írott képeket;
Mivel minket ugy teremtett az Isten,
Hogy az Égre nézhessünk egyenesen. —
Oda feltekintsünk tehát szüntelen
És dicsérjük az Istent sziveinkben!

Elég most ebből ennyi; minélfogva tisztelet, és szeretettel kérjük az érdemes és tudós püspök urat, más alkalommal ne méltóztassék a protestántizmust olyan váddal illetni, mely alaptalan, és így igazságtalan lévén, önmagától is elesik. Minél felségesebb valakinek tiszte, és hivatalos állása, annál inkább láttatósbab annak hibás eljárása.*)

Csuthy Zsigmond.

A bölcsészet jelentősége a jelenkorban és a jövőben.

(Vége.)

Eddig ugyszólván praktikus tekintetek vezéreltek bennünket, melyek szerint a bölcsészetnek (vagyis második főrészenek) szükségessége a tudományok tartalmára nézve akkor is érvényesülne, ha a bölcsészet e tekintetben nem volna egyéb, mint az összes tudományoknak — ide értve az aesthetikát és a hittudományt is — kivonatos encyclopaediája. De hiszen ezen encyclopaedia a bölcsészet kezében sokkal több, — a mi természetesen nem csökkenti ama praktikus tekinteteket. Mert a tudományok tartalmának irányában épen oly állást foglal el a bölcsészet, mint alakjokra, módszerökre nézve. Mind e két tekintetben az egyesítő bűvárlat a dolgok mélyéig hat, és máskülönbén nem sejtett, vagy el nem érhető kincseket hoz napvilágra, annyival is inkább, mert az alak és a tartalom közti ellentétet annyira kiélesíteni, hogy egészen elválhassanak egymástól, természetesen lehetetlen. Az alak, a módszer nem lehet soha tartalom nélkül, és a tartalom csak bizonyos alakot öltve kerülhet elő. Annálfogva a bölcsészet két főrésze a legszorosabb összefüggésben kell hogy álljon egymással. Az első résznek már czélozni kell a másodikkra, a másodikkak pedig alapulni kell az elsőn. Ezen benső összefüggés, a feldolgozandó anyagnak és az építés mesterségének ezen egyesülése, teljessé teszi a központi tudományt vagyis a bölcsészetet az iránti képességét, miszerint oly eredményeket nyújthat, melyekre az egyes tudományok rá se mutatnak, vagy ha érzik is azok szükségét, nem biztosíthatják azokat. Ugyanis először a szaktudományokból folyó végkövetkezmények kihúzása, majdnem kivétel nélkül, kívül esik a szaktudomány feladatán, czélján, mert az ilyen végkövetkeztetés rendesen csak több egyetemes szempontok egyesülésének köszönheti létét, a mely egyesüléshez

*) Egyébiránt a tiszta keresztényiségnek s így a protestántizmusnak is nem missiója a festészet, szobrászat stb. ápolása, fejlesztése, ez a művészeti akadémiák stb. feladata. Libánus „Pro templis“ kérelmére feleljen a tudós püspök ur: ősei a Theodoziusok korában nem kegyelmeztek Serapis s más művészeti templomoknak, mert babona közegei voltak. Az egyháznak páliás apostolokra, s nem Rafaelekre van szüksége első sorban. Minden művészeti ágban van jeles protestáns ember, s ez igazolja, hogy mi a művészetet nem nyomjuk el, csak illetékes helyre utasítjuk a templomból a képtárakba. Szerk.

azon szaktudományok közül, melyek területén az egyesszem-pontok nyerhetők, már egyiknek sincs semmi hozzájárul-e vagy nem az Isten létének bizonyításához? a csillagászat ezen végfolyományához magának a csillagászatnak már semmi köze nincs. Másodszor: az alapelveket illető kérdéstől is visszahúzódhatik több szaktudomány, nem szorulván önnön első alapelve megvizsgálására; némelyik szaktudomány ugyan nagyon is rászorul, de ezek is osztoznak valamennyi egyes szaktudomány azon sorsában, miszerint egyik sem képes a végső elveket elérni, biztosítani, mert ez már magában a szaktudomány fogalmában rejlik, melynélfogva területe ki van szakítva a mindent összefűző egyetemes összefüggésből.

Azon tudományok közé, melyek, legalább mai állásuk szerint, egészen eltekinthetnek saját alapelveiktől és a közéletből kritikátlanul felvett fogalmak egész légiójával bátran tovább dolgozhatnak, számítom a természettudományokat. Hogy mi a parányok végső jellege, vajjon azok egészen élettelen kis porszemek, vagy Leibniz-féle kis lelkek (monások), ez nemcsak az élet- és boncztanra, hanem magoknak a parányoknak physikai elméletére nézve is egyelőre egészen mindegy. Az elmés Zöllner az üstökösökről irt ismeretes könyvében azon nézetet vallja, miszerint az erőműtan nem hagyhatja tekinteten kívül a parányok érzését; azonban még sok idő kell, míg ezen állítás teljes tudományos érvényesítésre juthat az erőműtanban. Az üstökösök elmélete, vagy akár az összes physika a maga határán belül semmi esetre nem képes legkisebb mértékben sem valószínűvé tenni, hogy „az anyag“ érez.

Az alapelveik biztosítására okvetlenül rászoruló tudományok közül felemlitendő első helyen a jogtudomány. Oly jogtudományról, mely megérdemelné a tudomány nevéét, a jog fogalmának biztos alapra fektetése nélkül szó sem lehet. Ez tisztán áll. Schiller szerint nagyon messzire viszi kétélyeit az, a ki tekintettel azon körülményre, hogy már harmincz év óta igénybe veszi — orrának szolgálatát, azt a kérdést veti fel, hát ez micsoda joggal történt? E kérdés azonban csakugyan kissé komoly fordulatot vehetne, ha az interpellálónak valaki le találná vágni az orrát. Azt kellene-e mondanunk, hogy orr orrért, vagy talán szabad volna a tettesnek a Comte Ágoston- és Proudhonra való hivatkozás, kik közül az előbbi azt állította a jogot illetőleg, hogy olyan nincs, az utóbbi pedig azt, hogy a tulajdon annyi mint lopás? Ez talán elég lesz a törvénykezés összes vonalán támadó kérdések érintése nélkül is eszünkbe juttatni úgy a jog általános alapja tüzetes kutatásának és biztosításának szükségességét, mint azt is, hogy ezen feladat nem sikerülhet, hacsak tekintetbe nem vétetnek az ember legbensőbb lényege, törekvései, tehetségei, állása a világegyetemben, a családban, az államban stb. Ez

pedig ismét csakis egy tudományos világnézet vagy az összes tudományok (bölcészeti) rendszerében sikerülhet, a mi ép úgy kivezet bennünket a tiszta jogtudományból, mint a tiszta természet- vagy nyelvtudományból.

Szükségtelen megemlítenünk, hogy a jogtudomány-nál általánosabb erkölcstannak, valamint a vallás tárgyainak is tudományos megalapítása szintén csak valamennyi tudománytól (közéjük értve a megismerést is) nyújtott segédeszközök összefoglalása által eszközölhető. Annálfogva a bölcészetnek (többnyire a metaphysika neve alatt ismeretes) főrésze nemcsak valamennyi tudomány kivonatos encyclopaediáját, hanem közös és szétágazó alapelveit és végső következményeit is magában foglalja. Ezen főrész egyes fejezetei lesznek: a vallás, a természet, az erkölcs és jog, a művészet, a nyelv bölcészete stb.

Vessünk még egy utolsó pillantást fentebbi elmélkedésünkre.

Az ó- és középkori bölcészet eszményképe az akkori idők túlelbizakodottságának, ábrándosságának jellegét viseli homlokán. A feljövő nap sugarainak biborfényét öntötték rá, halvány vagy egészen sötét színben festvén körülötte miudent. Azon eszménykép értelmében mesés gyakorlati hatást, mesés megismerési módot, mesés boldogságot tulajdonítottak a bölcészetnek; oly gyakorlati hatást, mely csak valamennyi a magán- és közéletben hatályban levő jótékony tényezők összeműködésének lehet eredménye; oly kiváltságos megismerési módot, mely az elfogulatlan bírálat előtt a semmiségbe sülyed; oly boldogságot, mely a vallás és a művészetektől nyújtott szellemi élvezettel, üdvézzettel szemben szerény alakot ölt. Mindezekhez oly mesészerű bölcesség csatoltatott, mely az emberi gondolkodást tökélyre fejtvén, képes volna a tudás biztos kezével fellebbenteni a fátyolt a világegyetem összes titkairól. De a kijózanodott ujkor szeme előtt tartván a Prometheusok sorsát és a titáni harcok kimenetét, a rendelkezésére álló erők okos felosztásával lassan, de annál biztosabban akar a gyarló emberi észről elérhető célhoz közeledni. Nem keresünk már sehol sem hegyi barlangokban lakó ősz szakálu derviseket, sem a viláfgorgalom zsibongó főhelyein tanító „doktor admirabilis“-eket. Mi a szakembert keressük. Eszményképünk tudás tekintetében oly ember, ki bármely szaktudományban az uralkodó szerepét játssza, annak minden zege-zugát ismeri, meg tudja mondani mind-egyik részének történetét és szükség esetében minden eszközét fel tudja hívni a szolgálatra. Ez nekünk már sok. Mert hiszen minden tudománynak területe és vivmányai óriásiak. Roppant terület, óriási vivmányok és tudomány felcserélhető fogalmak; mennyiségének, nagyságának mértéke az emberi ész gyarlósága és azon megszámlálhatatlan belső és külső akadályok, melyek gátot akarnak vetni

mindegyik tudomány létele, fenmaradása, felvirágzása elé. Annál fogva minden tudomány az emberi szellemnek, az emberi nem legjobbainak összefoglalt és örökségül ránk szálló vívmánya, a szó szoros értelmében. Mindegyik tudomány lángészt lángész mellett mutathat fel hosszú lánccsal, kik egymást felváltva szakadatlanul azon tudománynak szentelték ifjúságuk pezsgő erejét, egész életüket, ernyedetlenül munkálva s többnyire örökös harcot folytatva a mindennapi élet sanyargásaival, nyomorával. Ember, vedd le a kalapot, ha belépsz bármely tudomány szentélyébe, mert vérrel van az építve, az emberi nem legjobbjai szívének vérével. Nyujtsatok babért minden tudománynak, mert végre is diadalmaskodik minden ellene feltornyosuló akadályon, és mindegyik a maga kiszabta területén az emberi szellem isteni tudományáról való eszményképet épen azon határvonalig valósítja, valósítandja, a melyen belül ilyen valósítás észszerűen várható. És a szaktudomány eszményképével kapcsoljunk össze egy másikat: az egyetemes műveltségét. A szakember legyen otthon a maga tudományában, de egyszersmind tájékozott valamennyi többi iránt, mert szellemileg csak úgy felelhet meg teljesen emberi hivatásának. De ezen egyetemes műveltséget csak úgy lehet biztosítani, alakilag is tartalmilag is a legmagasabb csúcsig emelni, és egyszersmind az egy tudomány sok elkülönített területre való szétdarabolásával járó hiányokat kipótolni, ha amaz egyetemes műveltség szintén egy külön tudomány tárgyává tétetik. Itt tűnik elő megint a bölcsészet, az egyetemes tudomány eszményképe — modern alakban, túlzottság, ábránd nélkül. Nem arrogál már a bölcsészet semmi tudomány feletti, túlvilágias méltóságot. A bölcsészet csak olyan templomot akar magának emelni, mint a többi tudományok, csak hogy a bölcsészet temploma a tudományok Pantheonja, hol mindegyik otthon érezheti magát, megtalálván a maga czimerét és helyét, hol összegyűlnek mindnyájan és kezet fognak tudomány, művészet, vallás testvéri szövetségben.

Midőn, Uraim, előadásom befejezéseül az Önök társulatának munkavágyat, sikerdús tevékenységet, virágzást kívánok szívéből: legyen szabad abbéli reményemet is kifejeznem, hogy Önök a hittudomány azon részeinek ápolása mellett, melyek legszorosabban fűződnek a lelkesi hivatáshoz, figyelmet fog fordítani a bölcsészetre is, hogy eképen a vallásnak minden tekintetben jól felszerelt, lelkesült bajnokai állhassanak elő az önök soraiból!

Dr. Vellentszély Mór.

Észrevételek Kármán József „Tapasztalataim“ czimű cikkére.

(Folytatás.)

Az elsorolt okokból kifolyólag tehát, nem osztom K. J. ur azon nézetét s óhaját, hogy a prot. templomok ablakai színes

üvegek, falai kifestettek, szószékei aranyozottak stb. legyenek. Ne gondolja azonban senki, hogy templomaink jelen állapotát, mindenütt és mindenben tökéletesnek tartanám, nem, világért sem. Tudom, hogy vannak prot. községek, melyekben a templomok, botránnyosan elhanyagolt állapotban vannak minden tisztség és kulcsin nélkül; ismerek helyet s épen legnépesebb gyülekezeteink egyike az, hol a templom több év óta minden kerítés nélkül áll, s egy alkalommal épen fültanuja voltam, hogy a hétköznapi isteni tiszteletet, a piacról a templom partikusába menekült szárnyas állatok, éktelen sikoltása zavarta meg; az ilyen botránnyok kikerülését én is óhajtanám; azt kívánám igenis, hogy a prot. templom, jó izléssel legyen építve, világos, tiszta, egyszerű s mindenek felett jó akusztikájú (a hallás igényeinek megfelelő) legyen.

Tapasztalatainak 2-ik tárgyáról: a prot. istenitiszteletéről szólván K. J. ur, elmondja, hogy: ha a lelkész népies modoru, mindenki által érthető s mindenkinek tetsző egyházi beszédet tart; ha imáját kellő buzgósággal mondja el, hallgatóinak épületére, akkor hasznosan végezte munkáját. — Ezekben nagyrészt igazsága van, csak az jó kifogás alá, hogy a lelkipásztor nem tartozik mindig ügyelni arra, hogy vajjon tanítása tetszik-e a hallgatóságnak; sőt sokszor, akarva nem akarva, hivatalos kötelessége parancsolja, hogy olyan prédikációkat tartson, melyek a nép többségének épen nem tetszenek; halaszthatatlan kötelessége az eláradt bűnöket egyházi beszédében hatalmasan ostromolni; az ilyen beszédek már bizonynyal soknak, az illetőknek legalább nem fognak tetszeni, de ha az eféle beszédek hallása után csak 5—6 bűnbe merült egyént sikerül jó utra vezetni lelkésznek, — akkor igazán hasznosan végezte munkáját.

A nyilvános istenitiszteletek alkalmávali éneklésről mondja K. J. ur: „minő botránnyos az, hogy sok helyen, a kántor kezdi az éneket, de lassában, s a nép még be sem végezte az ének egyik sorát, mikor már a kántor kezdi a másikat“; állítja, hogy egy ilyen éneklés, őt is kikergette egyszer egy ref. templomból, erre csak azt jegyzem meg, hogy ezért nem a prot. cultus a hibás, hanem az a jámbor kántor, a ki nem tudom miféle oknál fogva, nem bír elég türelemmel, hogy a gyülekezet éneklését végig várja; s csak épen ezért kiszaladni a templomból, nem a legnagyobb buzgóságra mutat. De hogy K. J. ur e miatt szaladásra vetemedett, azon épen nem lehet csudálkozunk, ha alábbi sorait megolvassva, látjuk, hogy mennyire gyönyörködik a szép hármóniában, mint a milyet p. o. a kórógyi templomban, nagy öröme fel is talált. (A kórógyi templomban, ezelőtt két évvel én is voltam, sőt prédikáltam is itt, jól énekelnek ott az igaz, de biz én nem emlékszem reá, hogy összhangzatban énekeltek volna.)

Általánosan szólva, ezen 2-ik pont tractációjánál is azon hibába esik K. J., mibe az 1-sőnél, hogy t. i. az érzéket, a gyönyörködtetőt keresi a prot. istenitisztelet formáiban, pedig régen megmondattott: „a hol nincs ott ne keress!“

A prot kultusz külsőleg nem gyönyörködtet; a vakítás, látványosság, érzéki elragadtatás, mellőzve van itt, az belsőleg nemesít, vigasztal a nyomorban, enyhít a fájdalomban, Istenhez emeli a sebhedt szívet, kies utra vezető ösvényt mutat a kétségbeesés örvényében sülyedezőnek, türelemre indít a csapások között, alázatosságra serkent a jólétben, szóval a prot. kultusz nem a szemmel és füllel, de szívvél és lélekkel foglalkozik egyedül. És kérdem: kell-e ennél valami nagyszerűbb és magasztos-

sabb? vajjon felülmulhatja-e ezt bármínemű mesterkélthármonia, mely mint a füst és pára nyom nélkül elenyészik. Azt mondom ismét mit a templomokra nézve mondtam, hogy a kik a zenében, hármóniás énekekben nyönyörködnek, ne jöjjenek azok az egyszerű prot. templomba istenitiszteletre, ha csupán ilyenekben akarnak gyönyörködni ott, hanem keressék fel a művészek zajos hangversenyeit, s a nagy városok pompás színházait; vágyaikat ott kielégíthetik, érzéseiket néhány pillanatig csiklándoztathatják; a prot. templomba jöjjenek el azok, kik természetes egyszerű énekléseikben, a buzgóság szárnyain Istenhez emelkedni, sebhedt sziveikre gyógyító balzsamot csepegtetni akarnak, Krisztus tiszta evangyéliomának áldott forrásából. Hogy továbbá a szép öszhangzatos dallamokban gyönyörködőket, az egyszerű énekek, a templomból ki ne zavarják, K. J. ur ajánlja: az ujonnan választott tanítóknak kötelességökké lehetne tenni, hogy tanítványaikat, az öszhangzatos éneklési módra tanítsák, hogy aztán azok nagy korukban is így énekeljenek. — Nagyon különös kívánság lenne ez. Falusi kántor vagyok magam is, s emellett még a népiskola három felső osztályának tanítója, s mint ilyen, azt hiszem, kevés praxisomnál fogva is illetékesen szólhatok ezen tárgyhoz, én nyíltan ki merem mondani, hogy K. J. ur ezen terve, merőben kivihetetlen; mert ugyan hogy tanítson öszhangzatos éneket az a szegény falusi tanító, a ki minden reggel egy óra hosszat a templomban van, azután 3, 4, sőt sok helyen 5 osztály növendékeit is 15—20 tárgyból oktatja? Bizonyára sehogy, mert a miatt a fontosabb tantárgyakat kellene elhanyagolnia, a mi pedig a növendékeknek hasonlíthatlanul nagyobb kárt okozna, mint a milyen hasznót az öszhangzatos ének tanítása nyújtana. Ne feszítsük tehát szakadásig a hurt, lehetetlenséget s pedig épen azoktól, kik tendőkkkel tulterhelve vannak ne kívánjunk; ha a tanítók, tanítványaikat a kiszabott tantárgyakból kellőleg kiképezték s e mellett még a szép egyszerű éneklésben jól begyakoroltak: dicséretesen végezték kötelességöket. Ezenkívül 100 közül a legtöbbször csak 10 tanítónak van hajlama s képessége az öszhangzatos ének tanítására, az a 10 egyén pedig magában kántori állomást is talál s nem öli magát azonkívül még a tanítással is. Ajánlja végre, hogy a templomi éneklés vonzóbbá, egyenlőbbé tételére, orgonák vagy hármónikák alkalmaztassanak a prot. templomokba. Errenézve, egy tanáromnak többször hallott véleményét idézem, hogy t. i. ám legyenek orgonák a templomokban, a hol azt a körülmények megengedik, de mindaddig, míg a templomok, iskolák jókarban nincsenek, míg a lelkészek és tanítók, hivatalukhoz méltó fizetéssel nem díjaztatnak, szükségtelen s mellőzendő az orgonákra való költsékezés.

(Folyt. köv.)

Marjai Péter.

B E L F Ö L D.

A konventi albizottság tanácskozása Debreczenben.

(Vége.) Az egyházközség alkotmányáról szóló javaslat tárgyalása után május 22, 23, 24, 25-én naponként két gyűlésen (kivéve az egy péntek délutáni időt) felvétellett Tóth Sámuel „Tervjavaslata” a 46. lap 72-ik § on kezdve, jelesen az egyházmegye, egyházkerület szervezetéről szóló szakaszok. — Mindkét hatóság intézkedési körébe besoroztatott „az elhagyott

*) Tóth Sámuel Tervjavaslata, Sr. 191 l. kapható 60 krért Decreczenben Telegdi K. Lajos és ifj. Csáthy Károly könyvkereskedőknél és Budapesten Kókai Lajos könyvkereskedésében.

szegények és árvákról való keresztyén gondoskodás” szent teendője. Nagyon is itt az idő, hogy a miben a magyar ref. egyház oly szegény, a felebaráti szeretet műveire fordítson kiváló gondot, ezek a vallásosság gyümölcsei, ilyenek nélkül terméketlen fügefává változik el az egyház ugynevezett élőfája. A kerület szervezetébe a 95. §. b) pontja elé egy új cikkecske fogadtatott el, t. i. ezután egyházkerületi tanácsbírók választandók úgy az egyházi mint a világi részről. — Az országos zsinat szervezete nézve némi változtatással azon szabályzat fogadtatott el s illesztetett be, melyet a konventi egyik bizottság készített és mely Beöthy Zsigmond elnök és Molnár Aladár előadó aláírásával adatott be (megjelent a „Prot. egyh. és iskolai Lap” 20-ik számában). Elfogadtatott az „országos egyházi tanács” szervezete is, mely állandó 28 tagból, 10 tagja lesz az 5 szuperintendens és 5 főgondnok, továbbá a dunántúli és tiszamelléki kerületből két-két, a dunamelléki és erdélyi egyházkerületből négy-négy, a tiszántúli kerületből 6 tag, kik választatnak, továbbá félannyi póttag; választatik a titkár is.

Az iskolaügyről szakasz (Tóth Sámuel Tervjavaslat 104—127. lapig) mellőztetett, e helyett Molnár Aladár indítványára következő fontos határozat fogadtatott el: „A zsinat a közoktatás ügyét a legelső foktól fel az akadémiáig (ezt is beleértve) egyházunknak törvényekben biztosított önkormányzatának és a tanítás szabadságának alapján mind az 5 egyházkerületre nézve egyházi törvénnyel rendezi aképen, hogy egyfelől az egyházkerületek s iskola fentartó testületek önkormányzati hatósága tiszteletben tartassék, de másfelől tanintézeteknek és az egyes tanfolyamoknak oly szervezete és berendezése állapíttassék meg, mely ifjainknak a kor szükségének és hivatásuknak megfelelő alapos kiképeztetést biztosítja.” Ily közoktatási törvényjavaslat készítésével Molnár Aladár bizatott meg. Csakis összes tanügyünket felfogó, felülről indított gyökeres intézkedés vezetheti nemcsak nagyobb egyezésre, hanem magasabb tökélyre iskoláinkat; hiába hangoztatjuk a divatos „versenyképes” jelzőt mikor közép, felsőbb iskolákról van szó, ha partikuláris szűk érdekből indulva ki a versenyképtelen iskolák száma szaporíttatik csak. Kevesebb iskola, de minden életkellékekkel bíró, ez lesz az irányadó, s kell is hogy legyen, különben kudarcot vallanak iskolai téren az egykor vezérlőként előállt protestánsok.

Az egyházi bíróság alakítása és szervezése minden fokozaton át egy külön szakaszba foglaltatott be, s perrendtartás készítésével az avatott tollu Beöthy Zsigmond bizatott meg. A bírák esküje is megállapíttatott.

Az ugynevezett kánonok szinte végigtárgyaltattak. A 89. §. a lelkipásztorok öltözéke mind magán forgolódásukban, mind hivatalos tisztökben szabályoztatott, kimondatván, hogy a másképp cselekvők fegyelmi eljárás alá esnek. A hivatalos tisztben a palást, hosszú fekete attila begombolva, fehér vagy fekete nyakkendő fogadtatott el. Bizony ideje hogy e tekintetben lelkészeink némelyikének cynismusa korlátoltassék, s épen a világi tagok is kifejezték megbotránkozásukat a tapasztalt hanyagoltóság felett. Maguk a legpuritánabb reformátorok is óvták és tisztelték a prot. lelkész tekintélyét és közbecsültetését a ruházat terén is. — Maga a társadalmi illem és műveltség kívánja már, hogy a kihívó rusticitas tünjék el.

A fő- és segédgondnokokat s kisebb egyházi hivatalnokokat illető törvényjavaslat készítésével Tóth Sámuel bizatott meg. Mind Molnár Aladár, mind Beöthy Zsigmond, mind Tóth Sámuel javaslata a nagy bizottság elé fog terjesztetni.

A házassági pót szabályokról szóló fejezet, miután azal nem is bizatott meg a küldöttség, ezuttal mellőztetett.

Az erdélyi egyházkerület felhivatik nyilatkozni, miket kíván e dolgozatból magára nézve foganatba vétetni.

Nyolcz napi együttlét után, mely alatt több mint 50 órán át összesen 14 ülés tartatott, május 26-án reggeli 9 órakor bevégezte Debreczenben az albizottság alapvető munkáját. Az egyetemes konvent által választott két albizottsági munkálata I. főrésze leendő a legközelebbi zsinat alakításának és szervezésének készítésével megbízott küldöttség munkálata; II. főrésze magában foglalja a) az egyházalkotmány tervét és b) a magyar ref. egyházban a tisztviselőkre, hivatalnokokra, egyes egyháztagokra, általában a perrendtartásra vonatkozó törvényeket. — Ez alapmunkát június első felében nyomtatásba meg fog jelenni s a konventi tagoknak s az egyházkerületeknek meg fog küldetni a megrendelt számú példányban.

A legszívélyesebb ellátás és fogadtatás emlékével s a testvéries együttműködés édes tudatával május 26. és 27-én távoztak el a konventi bizottság távol lakó tagjai.

Ime! egy év előtt mondatott ki a szó: legyen zsinat, s egy év múlva a közös jóakarat folytán odáig eljutottunk, hogy a történelmileg is emlékezetes maradandó „májusi tanácskozások“ által elkészült egy magyar ref. egyházi törvénykönyv s fog feködni a konventi nagy bizottság előtt, mely valószínűleg Budapesten jövend össze. Ez alapmunkát létrejötté maga igen becses eredmény, s úgy tekinthető, mint alapköve a magyar ref. öt kerületek szerves egyesülésének. Tóth Sámuel debreczeni hittanár s konventi jegyző buzgó fáradozása, melylyel Tervjavaslatát egybeállítá, mindenestre méltánylást érdemel; az ő, s a budapesti albizottság és az egyház piramisának alapjául szolgáló prezbitérium szervezetét s az alapelveket magába ölelő Révész Imre dolgozatából, e hármassal forrásból lett lehető egy oly egész állítani egybe, mely a konventi nagy bizottság csatornáján átmenve, a konvent s majdan a zsinat tanácskozásainak vezérfonalul méltán szolgáland.

Legyen álpás az öt kerület ezen közös munkálatán! Legyen egy szebb jövőhöz vezető lépcső ez! hogy elmondhassuk úgy az 5 kerület, mint az egyetemes egyházra vonatkozólag: legyen te köfalaidban csendesség és jó békesség s a felek közt egyenesség!

Kegyeletes emlékűnnep Csegén a sirkertben.

Néhai b. e. Veszprémy Gábor csegei lelkész életben levő gyermekei, jelesül István t.-füredi földbirtokos, Gáspár hajdu-megyei alispán, Mária Varga Lajosné s Lidia özvegy Sélley Józsefné áldott emlékü jó édesatyjuk sirhalmára porosz márványkövet állítottak. Ottani lelkész t. Pethő Bálint urnak az idvezült jó atya hivatali utódának — ki követésre méltó nemes buzgalmánál fogva hallgatói vallásos s kegyeletes érzelmei növelésére minden alkalmat megragadni szokott: e gondolatja lön! jó és üdvös lenne ez emlékoszlop leleplezését egyszerü vallásos cselekvénnyel tenni ünnepeyessé! Közölte velünk hálás utódokkal e szép eszmét s mi kész szívvel elfogadva folyó hó 26-án délnán 3 és 4 óra között egy pár unoka társaságában Csegén megjelentünk. Hullámozott a nép már akkor a város főutczáján s fél ötkor harangok zugása mellett megindult e sok százra tett buzgó gyülekezet valláskülönbség nélkül, a derék lelkész, külső és belső előljáróság élén mindkét nemen levő iskolás növendékek tanítóikkal és a sirhalmnál körben állva, a lelkész felemel-

tebb helyről szivből jött, szivhez szóló magasztos beszédet tartott, hivatkozva a még most is élő már öreg egyháztagokra, kik személyesen ismerték s tisztelték azt, kinek pormaradványai pihennek ott! — s egész ároni házát — kik tudják s érzik, miszerint ama jobb hazába költözött nemcsak lelkipásztora, de atyja, valódi jóltevője volt 37 év elforgása alatt az egész községnek, lelkesen buzditá az ifjakat s gyermekeket e feledhetlen jó pap s szinte 4 évtizeden át ritka hűségű nejeének a csak néhány évvel ezelőtt elhalt Nagy Katalin asszonynak — kinek porhajlékát a t.-füredi sirkert élete 90-ik évében fogadta be, emlékezetének kegyeletesen leendő megőrzésére s tiszteletben tartására, lelkesítve a fiatalokat az öregek megbecsülésére s általában mindenkit az 5-ik parancsolat mind egy betüig betöltésére, buzgón ajánlva a leleplezett siremléket az egész nép oltalmába!! és áldást rebegve a nyugvó porokra, az egész gyülekezet XC. zsolt. 1. 2. 3. és 7. verseit nagy buzgalommal énekelte el. Lélekemelő volt valóban látni azon példásan kitünő részvétet, melyet a buzgó lelkész nemes nyomdokait követve, Csege város úgy az ünnepeyeni megjelenésben, mint a számanélküli koszoruk készítésében, melyek elsejét maga az egyház s előljáróság nevében — követték az öregek, meglett koraok, ifjak, iskolás növendékek a sirhalmra rakának s azt virágokkal behintettek.

Elérzékenyülve állotunk meg mi, vérszerinti utódok a sirhalmnál, mely áldott emlékü jó atyánk porrészt fedte el, vigaszt meritve az irás eme szavainak: „Az igaznak emlékezte áldott“ igazságában. Buzgó szivből köszönve meg a jólelkü lelkésznek ritka szép s kegyes hivatali eljárását; az ég urától áldást kérve reá magasztos hivatása betölthetésére erőt s kegyelmet továbbra is, a mindenható örökődése alá ajánlva a város s ref. egyház nagyjait, kicsinyeit, hálás érzelmekkel eltelve, rendeltetésünk helyére másnap visszautaztunk.

Adjon a jó Isten minden gyülekezetnek oly jólelkü papot, mint a csegei, s minden papnak oly vallásos s buzgó egyháztagokatt, mint a csegeiek!

Debreczen, 1878. május 28.

V. L.

Évvégi vizsgálatok rendje a debreczeni főiskolában.

A reformátusok debreczeni főiskolájában az 1877-8. tanévet berekesztő nyilvános vizsgák következő renddel tartatnak: június 17-én délelőtt 8 órakor hálaadó istenisztelet a főiskolai imateremben.

A) A hittanszak tanfolyamban: június 17-től kezdve az I. II. III. és IV. éves hittanhallgatók zárvizsgái, az illető tudományok rendes tanóráin és termeiben.

B) A jog és államtudományi karnál: 1. június 21-én és 22-én déli 12 óráig folyamodványok beadása az alap- és államvizsgálatok letétele végett az akad. igazgató tanárnál, az aláirt leczkekönyv csatolása mellett. 2. Június 24-től kezdve a hó végéig (szükség esetén július első hetében is) alap- és államvizsgálatok a főiskolai gyűlésteremben.

C) A gimnáziumban: 1. Érettségi vizsgálatok: június 17. 18. és 19-én írásbeli; június 26, 27, 28. és 29. szóbeli. 2. Közvizsgálatok d. e. 9, d. u. 4 órakor. Június 20-án d. e. rajz és ének a főiskolai imateremben; d. u. gyorsírás az imateremben, torna a tornateremben. Június 21-én VII-ik osztály az imateremben; VI. osztály a VIII. oszt. termében. Június 22-én V-ik osztály az imateremben; IV. osztály a VIII. osztály termében.

Junius 23-án III. osztály az imateremben; II. osztály (mindkét szakasza) a VIII. osztály termében. Junius 24-én I. oszt. (mindkét szakasza) az imateremben. Szépirás az illető osztályokban a többi tantárgyakkal együtt.

D) A tanítóképezdében: junius 24. és 25-én a dél-előtti órákban, a VI. teremben.

Mely nyilvános vizsgákra a szülők általában a nevelés és tanügy barátai tisztelettel meghívotnak. Debreczen, 1878. május 15. A debreczeni ref. főiskola igazgatósága.

K Ö N Y V É S Z E T.

— **Magyar Lexikon.** Szerkeszti Somogyi Ede (Kerepesi ut 68.), Budapest, kiadja Rautmann Frigyes, könyvkiadó, u. o. — I. füzet (A — Aiguillon) 8r. 64 lap kéthasábos, a lobogók színes képtáblájával; II. füzet (Aigun — állatorvostan). 65 — 128 l. az országczimerek díszes színes táblájával; minden füzet ára 30 kr. Az első füzet 7000 példányban kelt el. Az egész mű 50 füzetre van tervezve, minden hónapban megjelenik két füzet. E lexikon, szűk korlátok közé szorított tárháza lesz az összes ismereteknek, a nemzeti érdekeket kiválólag felölel. Az egyháztörténelem is tömör rövideggel képviselve, a mi helyesíthető. Mindenesetre pártolásra méltó vállalat. Az idegen nevek olvasási módja zárjelben adva levén, ez is mint könnyítő eljárás, helyeslendő. — **Beregi Jegyzőkönyv.** Megjelent „a beregi ev. ref. egyházmegye 1878, márczius 5. 6. 7. Beregszászban tartott közgyűlésének jegyzőkönyve“ ivrét 18 l. 52 szám, nyomtatott Debreczenben. — Prot. **Halotti búcsúztatók** tárháza. III. füzet, többek közreműködésével szerkeszti s kiadja Zih Károly békés-szentandrászi rektor. Ára a négy füzetnek 1 frt 40 kr. — megjelent 1878. május 15. — A **füzesgyarmati ref. egyház** története, írta Kiss Kálmán n. körösi ref. tanítóképezdei tanár (lenyomat a „szatmári ref. egyházmegye története“ című műből), Kecskemét, 1878. 8r. 20 l. — A **miskolczi ág. hitv. ev. anyaegyház évkönyve** 1878. évre. XII. évfolyam. Miskolcz, 1878. 4r. 32 lap. Előterjeszti Zelenka Pál. E virágzó ev. egyház jellemrajzának, állapotának pontos, részletes és tanuságos foglalata. Megérdemlené, hogy nagyobb egyházaink prezbiteriumai tanulmányoznák, tanulhatnának belőle sok jót. Kívánatos volna, hogy ily évi nyomtatott jelentések által hozatnék önismeretre a gyülekezet, egyházi öntudatra s vallásosságra emelőleg hatna másutt is. Az évkönyv alakjára kívánatos lenne, hogy könnyebben kezelhetés végett ezután 8-adrében adatnék ki. — **Nemzeti Könyvtár,** szerkeszti Abafi Lajos, Bupapest (Aigner Lajos). I. füzet: Kazinczy Ferenc költeményei 1—6 iv. Ára 30 kr. A magyar remek írók népszerű kiadáása e füzetrel kezdetét veszi Aigner Lajos buzgalma folytán.

K Ü L Ö N F É L É K.

— **Konventi albizottság.** Debreczen város polgársága május 24-én diszebédet rendezett a konventi albizottság tiszteletére, mely a legnagyobb lelkesedéssel folyt le. A jókívánatok, aspirációk számos emelkedett kifejezést nyertek ott. Üdvözlő táviratok intéztettek a ref. egyház több fő, oszlop és elől álló embereihez. Ebéd végezte után d. u. 5—6-ig a kistemplomba vonultunk, hol az ujonnan készült nagy orgona mutatott be,

Nagy Károly orgonista és énekvezér orgonázása a művelt igényeket is teljesen kielégíté; elénekeltük a nagy orgona hullámzó hangjai kíséretében a XC-ik zsoltárt; a tanítóképezdei énekkar 3 darabot zengett el összhangzatban, záradékul a Szózatot énekelte. Az itt maradt néhány tag vasárnap reggel templomba ment el. Molnár Aladár szombaton este (május 25-én) Nagy Péter, Szász Domokos, Kun Bertalan vasárnap, Fejes István, Beöthy Zsigmond, Fördös Lajos, Kiss Áron hétfőn távoztak el Debreczenből, korább utaztak el Szász Károly és Dr. Kolozsvári Sándor. A távolság, hiszszük, nem fogja a szerzett közeledést elenyésztetni.

— **Pancsova.** Venetiáner Sándor, a pancsovai ujlag alakult ref. egyház ifju lelkésze, előbb segédlelkész Nagy-Váradon. május 19-én érkezett meg Pancsovára; 23-án tisztelgett a prezbiteriummal együtt a főispánnál Stáncsics György urnál, a ki örömét fejezte ki a gyülekezet létrejötté felett; továbbá a polgármester Péter Pál urnál, a ki szinte barátságosan fogadta őket s jóakarátát ígérte. A beköszöntő beszédet I. Péter II. 2. stb. versek nyomán tartotta Venetiáner ur. Templom és lelkészlak építtetése az első szükségletek közé soroztatik. Vajha megszilárdulnának a viszonyok! A buzgó lelkész apostoloskodására szálljon Istennek áldása!

— **Hittanszaki társulat.** A debreczeni ref. Hittanszaki Önképző-Társulat május 7-én a főtanoda imatermében szónoklati ünnepélyes ülést tartott, melyen a lelkészi és tanári kar több tagja is megjelent. Részletes tudósítást később adandunk.

— **Gyórok.** Rácz Károly gyóroki ref. lelkész tudatja a „Mennyei Lépcső“ három füzeté 2 frt 70 krért, és „Máté evangéliomának magyarázata“ 1 frton nála kapható.

— **Eperjes.** A VI. szabad királyi városi evang. esperesség néptanügyi bizottsága Eperjesen bevégezvén munkálatát, népiskolai tantervjavaslatát nyomtatásban kiadta. (Vértes)

— **Nyilvános nyugta.** (I.) A Kálvin feletti emlékbeszédre (lásd az első felhívást Lapunk mult évi 47-ik számában) a 40 kr. előfizetést beküldték: özv. Dede Mihályné, Debreczen; Dr. Kovács Sándor, Debreczen; Láng Adolf Tápió-Sz.-Márton; Könyves János, Kis-Marja; Huszár Mihály, Kis-Marja; Pap Károly, Bihar-Püspöki; Szél György, Báránd; Soltész János, Ombod; Mezei Pál, Csököly; Pap István, M.-Szalka; Szigeti Elek, Zsáka; Osvát Imre, Sarkad; Csomor János, N.-Harsány; Schleining Károly, Majos; Szatmári Sándor, Bécs; Ónodi József Gáborján; Tukacs Lajos, Kaplony; Csanálosi György, Nagy-Palád; Dávidházy János, Pocsaj; Kémeri Ödön, Gálos-Petri; Marjai Péter, Böszörmény; Dr. Márk Ferencz Földes; K. Bányai László, Debreczen; Csécsi Miklós, Makó; Horvát János, N.-Rákos. Ez első közleményben 25 előfizető neve találtatik. Az előfizetés beküldésének határideje f. é. július 2-áig meg van hosszabbítva. Debreczenben, 1878. május 27. Balogh Ferencz.

— **Württemberg.** A württembergi országgyűlés nagy szótöbbséggel visszaveté azon iudítványt, hogy jövőre a képviselőválasztások vasárnap történjenek. Ime egy nép, mely fel tudja fogni képviselői választásának fontosságát, s mely egyesíteni tudja az Isten törvénye iránti tiszteletet az igazi hazafisággal. (Bulletin Dominical.)

Balogh Ferencz, felelős szerkesztő és kiadó.